

دانشگاه علامه طباطبائی (ره)
دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد در رشته برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی

عنوان:

تهرانی شهروندان بین در آن بر موثر عوامل و اجتماعی امنیت میزان احساس بررسی

استاد راهنما:

دکتر جعفر هزارجریبی

استاد مشاور:

دکتر حسینی حاجی بکندی

استاد مشاور:

دکتر رضا نقیب السادات

دانشجو:

الهام فاروقی

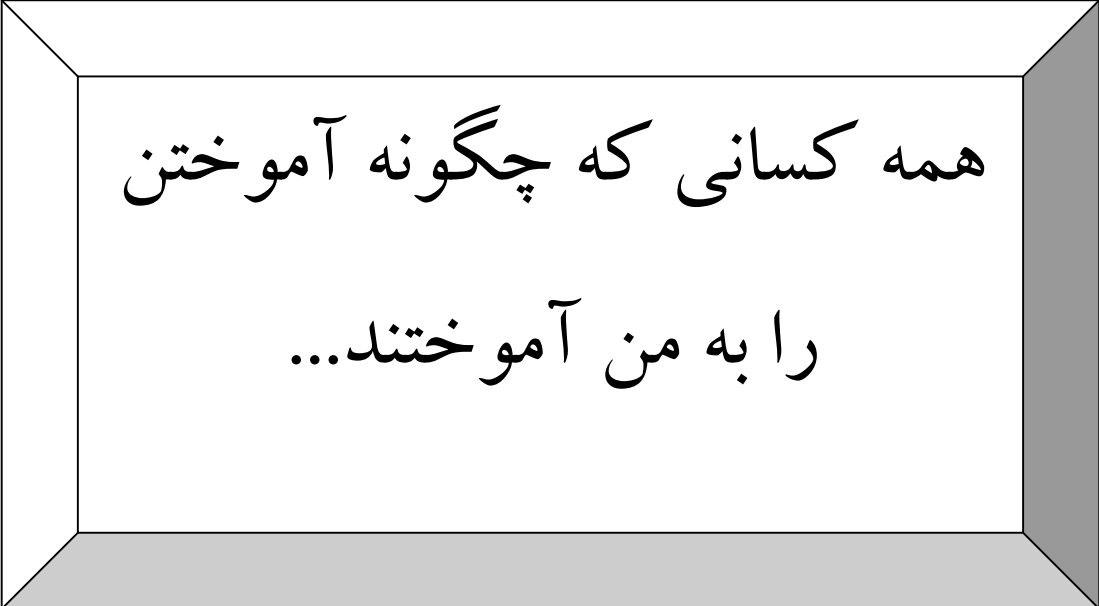
خرداد ۱۳۹۱

چکیده

احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی از جمله ملزومات اساسی توسعه پایدار و موزون یک جامعه به شمار می رود، بدیهی است نبود احساس امنیت از یک طرف به شدت نیروهای پویا در یک جامعه را تحلیل برده و از طرف دیگر هزینه های اجتماعی را بالامی برد بدون اینکه منجر به ارتقا سطح رفاه اجتماعی شده باشد. بی تردید در ایجاد امنیت و احساس امنیت، عوامل گوناگونی دخالت دارند که فقدان آنها برقراری احساس امنیت را کند کرده یا مانع از تحقق آن شده است. پژوهش حاضر به بررسی سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی عوامل مؤثر بر آن در بین شهروندان تهرانی پرداخته است. روش بکار گرفته شده در این تحقیق از نوع پیمایشی می باشد که با استفاده از مصاحبه ساختمند با ۳۸۴ نفر که با استفاده از نمونه گیری خوشه ای انتخاب شده بودند مصاحبه شده است. احساس امنیت اجتماعی متشکل از چهار شاخص امنیت جانی، مالی، فکری و جمعی در نظر گرفته شد که وضعیت احساس امنیت اجتماعی نزدیک به ۹۰ درصد پاسخگویان متوسط و پایین بوده است و از بین ابعاد امنیت اجتماعی، امنیت مالی و جانی دارای میانگینی به مراتب بالاتر از امنیت فکری و جمعی بود. در این پژوهش به بررسی تاثیر متغیرهایی چون جنس، پایگاه اجتماعی- اقتصادی، گرایش به مشارکت در تامین امنیت، اعتماد اجتماعی و امنیت محل سکونت بر احساس امنیت اجتماعی پرداخته شد که با توجه به سطح معناداری به دست آمده وجود رابطه معنادار بین متغیرهای پایگاه اجتماعی- اقتصادی، اعتماد اجتماعی و گرایش به مشارکت با احساس امنیت اجتماعی تایید شد. در بررسی روابط رگرسیونی نیز مقدار R^2 برابر با ۰,۲۵۸ به دست آمد که نشاندهنده این است که متغیرهای وارد شده در مدل فقط ۲۵,۸ درصد تغییرات متغیر وابسته را تبیین می کنند و بیشترین میزان تاثیر بر متغیر احساس امنیت اجتماعی را نیز پایگاه اجتماعی- اقتصادی و اعتماد اجتماعی دارد.

کلمات کلیدی: امنیت، احساس امنیت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی

تقدیم به :

همه کسانی که چگونه آموختن
را به من آموختند...

تقدیر و تشکر

برای پیمودن مسیری که بدینجا ختم شد، افراد زیادی متحمل زحمت شدند که تشکر از آنها جبران کمتر از یک از هزاران لطف است.

پیش از همه مراتب سپاسگزاری خویش را به محضر استاد گرانقدر جنای آقای دکتر جعفر هزارجریبی که مرا از راهنمایی های ارزنده خویش بهره مند نمودند ارزانی داشته و همینطور از جناب آقای دکتر حسینی حاجی بکنندی بعنوان مشاور پایان نامه تشکر نموده و از خداوند متعال آرزوی توفیق و سلامتی روز افزون را برای اساتید بزرگوام خواستارم. از استاد محترم جناب آقای دکتر نقیب السادات به خاطر اینکه زحمت داوری پایان نامه را بر عهده گرفتند متشکرم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات پژوهش
۲	مقدمه
۳	۱-۱) طرح مسئله
۴	۲-۱) اهمیت و ضرورت
۵	۳-۱) اهداف
	فصل دوم: مروری بر ادبیات موضوع تحقیق
۷	الف) مقدمه
۷	۱-۲) بررسی معنا و مفهوم سه واژه
۱۰	۲-۲) ریشه یابی واژه امنیت
۱۱	۳-۲) تبار شناسی امنیت
۱۲	۴-۲) سیر تاریخی مفهوم امنیت
۱۳	۵-۲) قلمرو امنیت در جامعه شناسی خرد و کلان
۱۶	۶-۲) تعاریف مختلف درباره امنیت
۱۹	۷-۲) امنیت اجتماعی
۲۰	۸-۲) مبانی نظری
۲۰	۱-۸-۲) امنیت در تفکرات و دیدگاههای اجتماعی و سیاسی:
۲۱	۲-۸-۲) امنیت در دیدگاهها و نظریه های روانشناختی و جامعه شناسی
۲۱	۱-۲-۸-۲) دیدگاه تعامل گرایی
۲۳	۲-۲-۸-۲) امنیت در دیدگاههای جامعه شناسی

۲۳	۲-۸-۲-۲-۱) اگوست کنت
۲۳	۲-۸-۲-۲-۲) مارکس
۲۴	۲-۸-۲-۲-۳) مرتون
۲۵	۲-۸-۲-۲-۴) امیل دورکیم
۳۰	۲-۸-۲-۲-۵) پارسونز
۳۳	۲-۸-۲-۲-۶) توماس هابز
۳۷	۳-۸-۴) دیدگاه صاحب‌نظران در باره امنیت
۳۷	۲-۸-۳-۱) بوزان
۴۰	۲-۸-۳-۲) ال ویور
۴۴	۲-۸-۳-۳) نظریه میتار
۴۵	۲-۸-۳-۴) مالر
۴۸	۲-۸-۴) فمنیسم
۴۸	۲-۸-۵) پست مدرنیسم
۴۹	۲-۸-۶) نظریه انتقادی
۵۰	۲-۸-۷) امنیت محل سکونت و احساس امنیت
۵۲	۲-۸-۸) اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی
۵۵	۲-۳-۳) تحقیقات پیشین
۵۶	۲-۳-۱) تحقیقات داخلی
۶۵	۲-۳-۲) تحقیقات خارجی
۶۷	۲-۳-۳) نتیجه تحقیقات پیشین
۶۸	۲-۴-۴) چارچوب نظری
۷۰	۲-۵-۵) فرضیه ها

۷۱	۶-۲) مدل نظری
	فصل سوم : روش شناسی
۷۳	۱-۳) سوالات تحقیق
۷۳	۲-۳) تعریف نظری و عملیاتی متغیرها
۷۳	۱-۲-۳) تعریف نظری و عملیاتی احساس امنیت اجتماعی
۷۶	۲-۲-۳) تعریف نظری و عملیاتی متغیرهای مستقل
۷۶	۱-۲-۲-۳) پایگاه اقتصادی - اجتماعی
۸۰	۲-۲-۲-۳) اعتماد اجتماعی
۸۱	۳-۲-۲۱-۳) گرایش به مشارکت در تأمین امنیت
۸۲	۵-۲-۲-۳) احساس امنیت محل سکونت
۸۳	۵-۳-۲-۳) سن
۸۳	۶-۳-۲-۳) جنس
۸۳	۷-۳-۲-۳) تاهل
۸۴	۳-۳) روش تحقیق
۸۵	۴-۳) تکنیک و ابزار گردآوری اطلاعات
۸۵	۵-۳) جامعه آماری
۸۶	۶-۳) حجم نمونه
۸۷	۷-۳) روش نمونه‌گیری
۸۸	۸-۳) واحد تحلیل
۸۸	۹-۳) اعتبار
۸۹	۱۰-۳) پایایی

۸۹ ۳-۱۱) تکنیک‌های مورد استفاده در تجزیه و تحلیل داده‌ها

فصل چهارم: بررسی یافته‌ها

۹۱ ۴-۱) بخش اول: توصیف یافته‌ها

۹۲ ۴-۱-۱) توصیف متغیرهای زمینه شناختی

۹۶ ۴-۱-۲) توصیف متغیرهای مستقل و متغیر وابسته

۱۰۳ ۴-۲) بخش دوم: تحلیل یافته‌ها

۱۰۶ ۴-۳) بخش سوم: تحلیل رگرسیون

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۱۱۰ ۵-۱) نتیجه‌گیری

۱۱۳ ۵-۲) پیشنهادات

۱۱۴ ۵-۳) مشکلات و محدودیت‌ها

۱۱۶ منابع و ماخذ

۱۲۲ پیوست‌ها

۱۲۳ جدول شغلی

۱۲۴ پرسشنامه

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۶	جدول (۱-۲) امنیت در جامعه شناسی خرد و کلان
۲۸	جدول (۲-۲) ماهیت همبستگی در جامعه از دید دورکیم
۴۶	جدول (۳-۲) اشکال امنیت از دید مالر
۹۲	جدول شماره ۴-۱) فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس
۹۲	جدول شماره ۴-۲) شاخص های مرکزی و پراکندگی سن پاسخگویان
۹۳	جدول شماره ۴-۳) فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت تاهل
۹۴	جدول شماره ۴-۴) فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت شغلی پاسخگویان
۹۵	جدول شماره ۴-۵) فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات پاسخگویان
۹۶	جدول شماره ۴-۶) فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت پایگاه اجتماعی - اقتصادی پاسخگویان
۹۷	جدول شماره ۴-۷) فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت اعتماد اجتماعی
۹۸	جدول شماره ۴-۷-۱) میانگین ابعاد اعتماد اجتماعی
۹۹	جدول شماره ۴-۸) فراوانی پاسخگویان بر حسب گرایش به مشارکت در تامین امنیت
۱۰۰	جدول شماره ۴-۹) فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت امنیت محل سکونت
۱۰۱	جدول شماره ۴-۱۰) فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت امنیت اجتماعی
۱۰۲	جدول شماره ۴-۱۱) میانگین و انحراف معیار ابعاد چهارگانه امنیت اجتماعی
۱۰۳	جدول شماره ۴-۱۲) مقدار آماره تی تست و سطح معناداری به دست آمده برای جنسیت
۱۰۳	جدول شماره ۴-۱۳) مقدار ۲ پیرسون و سطح معناداری بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و احساس امنیت اجتماعی
۱۰۴	جدول شماره ۴-۱۴) مقدار ۲ پیرسون و سطح معناداری بین گرایش به مشارکت در تامین امنیت و احساس امنیت اجتماعی
۱۰۵	جدول شماره ۴-۱۵) مقدار ۲ پیرسون و سطح معناداری به دست آمده بین میزان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت

اجتماعی

جدول شماره ۴-۱۶) مقدار ۲ پیرسون و سطح معناداری به دست آمده بین امنیت محل سکونت و احساس امنیت
۱۰۵

اجتماعی

جدول شماره ۴-۱۷) جدول اولیه مربوط به ضرایب رگرسیونی و مقدار t و سطح معناداری
۱۰۶

جدول شماره ۴-۱۸) جدول آنوا
۱۰۷

جدول شماره ۴-۱۹) جدول ضرایب رگرسیونی
۱۰۷

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۹۳	نمودار شماره ۴-۱) نمودار میله ای جنس پاسخگویان
۹۴	نمودار شماره ۴-۲) نمودار میله ای وضعیت تاهل
۹۵	نمودار شماره ۴-۳) نمودار میله ای وضعیت فعلی پاسخگویان
۹۶	نمودار شماره ۴-۴) نمودار میله ای میزان تحصیلات پاسخگویان
۹۷	نمودار شماره ۴-۵) نمودار وضعیت پایگاه اجتماعی-اقتصادی پاسخگویان
۹۸	نمودار شماره ۴-۶) نمودار وضعیت اعتماد اجتماعی
۹۹	نمودار شماره ۴-۷) نمودار گرایش به مشارکت در تامین امنیت
۱۰۰	نمودار شماره ۴-۸) نمودار وضعیت امنیت محل سکونت
۱۰۱	نمودار شماره ۴-۹) نمودار وضعیت امنیت اجتماعی

فصل اول

کلیات

الف) مقدمه

انسان برای تسلط بر طبیعت، فرار از ناامنی^۱ و تهدید، تأمین نیازهای اساسی خود و در یک کلمه برای دستیابی به امنیت و احساس ایمنی، زندگی اجتماعی را برگزید. وانگهی به موازات گسترش اجتماعات و با پیچیده تر شدن روابط و تعاملات اجتماعی، وارد روابط گوناگونی شد که عرصه های زندگی را تحت عناوین اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... از هم متمایز کرده و امنیت او را تحت الشعاع قرار داد. بدین ترتیب، بشر با تجمع و تشکیل جامعه، بستری نو برای تهدید امنیت خود فراهم آورد که از زندگی جمعی او ناشی می شد؛ او که برای فرار از ناامنی و دستیابی به احساس امنیت، جامعه را تشکیل داده بود، به زودی دریافت که این بار امنیت اش نه تنها از سوی طبیعت و عوامل طبیعی، بلکه از سوی انسانها و عوامل گوناگون اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نیز تهدید می شود. از این رو دغدغه همیشگی او جهت دستیابی به احساس امنیت در مقوله تحت عنوان «احساس امنیت اجتماعی»^۲ ظهور کرد که در پی تأمین آن علل و اسباب لازم را باید شناخت.

شاید بتوان امنیت را محورا اصلی شاکله نیازمندیهای انسان دانست که با دیگر نیازمندیهای اولیه، مانند خوراک، مسکن و... ارتباط مستقیمی دارد. به همین دلیل است که در پی گیری تاریخی خیزش ها و انقلاب های اجتماعی و سیاسی شاهد هستیم که به دنبال هر تغییری در وضع حاکمیت، مردم همواره خواستار تأمین امنیت فردی و اجتماعی، عدالت و آزادی هستند. امنیت که به تغییر، تحول و پیشرفت می اندیشیده اند (هزارجریبی، صفری شالی، ۱۹۹۱: ۵۵۲).

شاید تا چند دهه اخیر متفکران اجتماعی، بین امنیت و احساس آن چندان تفاوتی قائل نبودند ولی به واسطه تغییر و تحولاتی که پی از جنگ جهانی دوم بر جوامع حاکم گردید مشخص شد که بعد ذهنی امنیت (احساس امنیت) اهمیت غیر قابل انکاری پیدا کرده است، زیرا این احساس ناشی از تجربه های عینی و اکتسابی افراد از شرایط و اوضاع پیرامونی است و فقط به شاخص های امنیت قابل تقلیل نیست (دلاور، ۱۳۸۴: ۵). احساس امنیت، فرایند روانی - اجتماعی است که صرفاً بر افراد تحمیل نمی شود بلکه اکثر افراد جامعه بر اساس نیازها، علائق، خواسته ها و توانمندیهای شخصیتی و روانی خود در ایجاد و از بین بردن آن نقش اساسی دارند (بیات، ۱۳۸۸: ۳۲). نکته ای که باید به آن توجه شود، نقش و اهمیت اساسی وجود احساس امنیت در بین افراد جامعه در بعد ذهنی در کنار وجود امنیت در بعد عینی است و

---

1 . Insecurity

2 . Societal Security Feeling

به همین دلیل، برخی از کارشناسان احساس امنیت را مقدم بر وجود عینی امنیت معرفی می کنند (کرامتی، ۱۳۸۵: ۱۵۱).

۱-۱) بیان مساله

توجه به امنیت که در آن اعضای جامعه بشری حریم خود را از هر گونه تعرض و تهدیدی مصون بدانند، خواسته دیرپای بشر است. در جامعه کنونی هر روز امکان مخدوش شدن حریم امنیت اشخاص به وسیله عوامل مختلف اجتماعی، سیاسی و اقتصادی وجود دارد. در واقع لزوم و ضرورت امنیت در جامعه به این مفهوم از طبیعت حقوق بشری ناشی می گردد. امنیت در شالوده بندی حیات آدمی نقش اساسی داشته و با تمام حوزه های فعال زندگی سروکار دارد و تارپود هستی با آن در هم تنیده شده است. آدمی که همیشه در جمع و با جمع قابلیت تعریف می یابد حراست و پایداری از اجتماعاتی را برعهده دارد که تماس و ارتباط میان افراد را فراهم می کند؛ اجتماعاتی که به انسان هستی بخشیده و ضمن پیوند میان انسانها، نیازهای آنان را برآورده می کند. در این میان احساس امنیت از مولفه های رفاه ذهنی است که بر مولفه های عینی رفاه پیشی گرفته و می تواند منجر به ارتقا سطح کیفی رفاه یک جامعه گردد. در واقع بعد ذهنی، که احساس امنیت اجتماعی لاینفک آن است در کنار بعد عینی رفاه نقش بسیار روشنی در دستیابی فرد و به تبع آن، دستیابی یک اجتماع به رفاه اجتماعی در سایه توجه به بعد ذهنی رفاه معنا پیدا می کند. در واقع احساس امنیت اجتماعی منجر به ایجاد کسب فرصتها به منظور ارتقا و بهینه سازی جامعه می شود.

اگرچه امنیت اجتماعی مساله مهمی است اما بسیاری از جامعه شناسان احساس امنیت اجتماعی را مهم تر و ضروری تر از وجود امنیت توصیف می کنند و معتقدند عوامل بسیاری در فقدان یا کمبود این احساس در جوامع مختلف دخیل اند. متأسفانه طی سالهای اخیر شاهد تحولات منفی در زمینه افزایش احساس ناامنی اجتماعی، افول سلامت اجتماعی، افول سرمایه اجتماعی، افول سرمایه انسانی (فرار مغزها) و.... بوده ایم. برخی از نتایج نگرش سنجی های انجام شده در ایران به خوبی موارد فوق را تایید می کند (سام آرام، ۱۳۸۸: ۲). همچنین بسیاری از دانشمندان معتقدند که امنیت یک پدیده احساسی و ادراکی است و بیشتر به احساس روانی شهروندان از عوامل تهدیدکننده جرم بر می گردد و ممکن است میزان احساس ناامنی فرد با واقعیت خارجی میزان عوامل تهدید کننده مطابقت نداشته باشد یا برعکس؛ متناسب به میزان و اثر عوامل تهدید کننده، میزان احساس ناامنی فرد نیز در نوسان باشد. بنابراین نمی

توان بیان کرد در جامعه ای که امنیت وجود دارد، حتما احساس امنیت نیز وجود دارد، چراکه احساس امنیت از موارد دیگری مانند ذهنیت مردم از جامعه مورد مطالعه نشات می گیرد. مثلا ممکن است در جامعه ای امنیت از لحاظ انتظامی و پلیسی وجود داشته باشد، اما افراد احساس امنیت نکنند. بر این اساس کارشناسان حوزه آسیب های اجتماعی با این سوال مواجه اند که چرا در بعضی جوامع با ضرایب امنیت بالا، احساس ناامنی وجود دارد؟ (کاهه، ۱۳۸۴: ۱۳۴).

بی تردید در ایجاد امنیت و احساس امنیت، عوامل گوناگونی دخالت دارند که فقدان آنها برقراری احساس امنیت را کند کرده یا مانع از تحقق آن شده است. ضرورت مطالعه و تحقیق در خصوص مسئله مطرح شده نیز از آنجا ناشی می شود که تهدیدات داخلی بالفعل و بالقوه در کشورهای کمتر توسعه یافته، اغلب، امنیت اجتماعی این جوامع را به خطر می اندازد (خوشفر، ۱۳۸۷: ۳). بر همین اساس، شناسایی عوامل و عناصر تأمین امنیت اجتماعی و احساس ایمنی از پیش شرط های اساسی در جهت برنامه ریزی برای ارتقای سطح امنیت اجتماعی به شمار می رود و نقش بالایی در برنامه ریزی های راهبردی دولت ها برخوردار است. تحقیق حاضر به همین منظور و در پی شناسایی عوامل تأثیرگذاری همانند پایگاه اجتماعی - اقتصادی، اعتماد اجتماعی، گرایش به مشارکت در تأمین امنیت و نیز امنیت منطقه محل سکونت بر احساس امنیت اجتماعی صورت گرفته است.

۲-۱) اهمیت و ضرورت

احساس امنیت اجتماعی، از موقعیت و جایگاه برجسته ای در برنامه ریزی های کشوری برخوردار است که دست یابی و پایدارسازی آن نیازمند مقدمات و زمینه های پیچیده ای بوده و آسیب پذیری یا زوال آن نیز، معلول زمینه ها و عوامل متفاوتی است. اهمیت مطالعه در خصوص عوامل موثر بر احساس امنیت اجتماعی نیز از آنجا ناشی می شود که بدون شناخت عوامل موثر و مرتبط با احساس ایمنی در افراد، تأمین امنیت اجتماعی و نظم عمومی در سطح جوامع امکانپذیر نخواهد بود؛ لذا شناخت این عوامل در ایجاد احساس امنیت اجتماعی، از پیش شرط های اساسی در برنامه ریزی جهت ارتقا سطح امنیت اجتماعی می باشد. بنابراین این پژوهش، به همین منظور و در پی شناسایی برخی عوامل تأثیر گذار و مرتبط با احساس امنیت اجتماعی صورت می گیرد.

امروزه توجه به اندازه های ذهنی یعنی برداشت و ادراک شهروندان از امنیت در زندگی روزمره بیش از هر زمان دیگری مورد توجه قرار گرفته است. بدیهی است تگر مردم یک جامعه، احساس ایمنی لازم را نداشته باشند، نمی توان کیفیت زندگی مطلوبی را برای آنها پیش بینی کرد.

سنجش احساس امنیت اجتماعی در درجه اول پژوهشی بنیادین است که موجب گسترش شناخت و دانش موجود در علوم روانشناختی و جامعه شناختی خواهد شد. همچنین اندازه های به دست آمده در خصوص احساس امنیت اجتماعی را می توان در سیاست گذاری عمومی به کار بست. در جوامعی که هدف دولت تامین رفاه و آسایش مردم، ارتقای کیفیت زندگی آنان و فراهم آوردن زمینه های بهروزی و سعادت شهروندان است، نتایج این گونه پژوهش ها لازمه ارزیابی های دولت از عملکرد خویش و وضعیت زندگی اجتماعی شهروندان است.

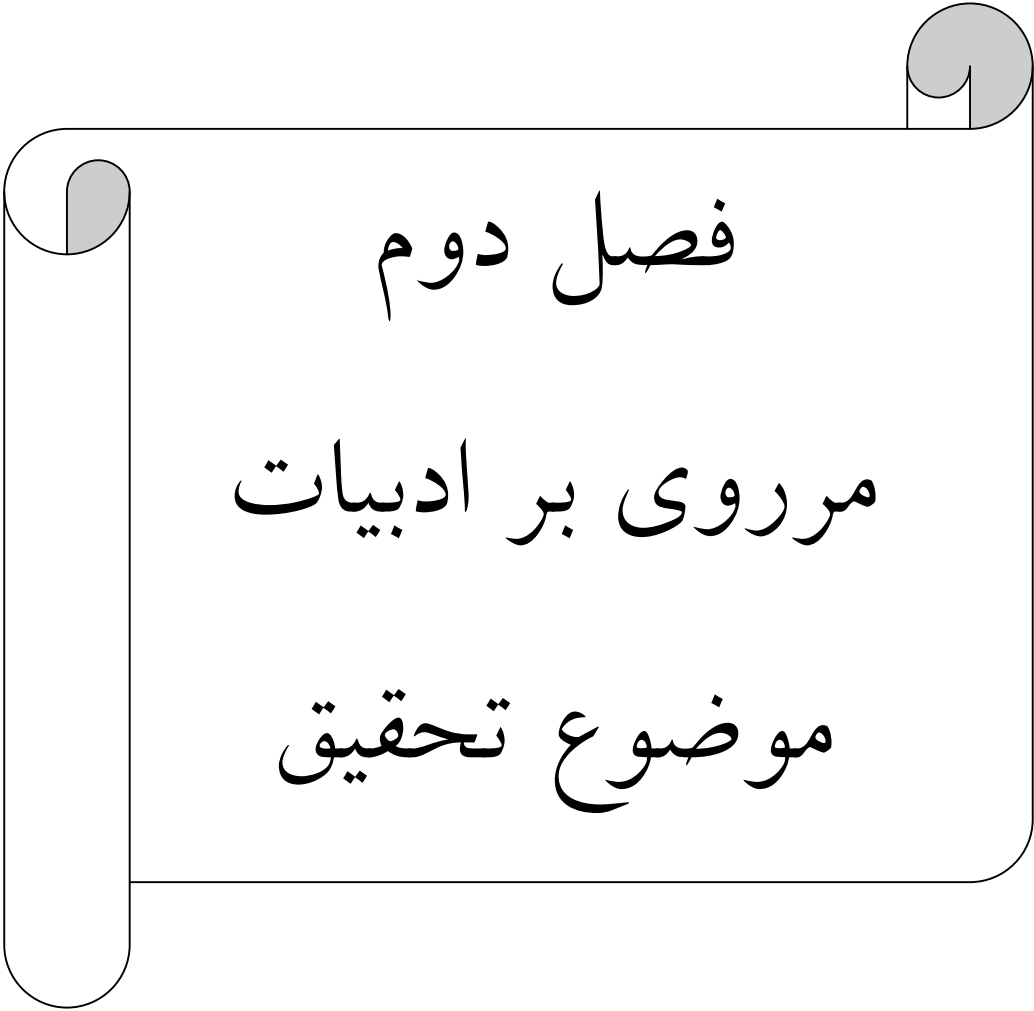
نتایج و یافته های تحقیق به لحاظ علمی و کاربردی برای بسیاری از دستگاههای اجرایی ذیربط مفید واقع خواهد شد. می توان بر اساس یافته های پژوهش استزاتژی های کوتاه مدت و بلندمدتی را طرح ریزی کرد. همینطور براساس نوع وظایف و مسئولیت های هر دستگاهی برنامه ریزی های مناسبی قابل طراحی است. بنابراین انجام چنین پژوهش هایی به دلیل انعکاس دقیق واقعیت های ذهنی و روانی اعضای جامعه از لحاظ علمی توجیه پذیر بوده و ضرورت اجرای آن کاملا احساس می شود. همچنین نتایج پژوهش برای دستگاهها و نهادهایی همچون نیروی انتظامی و سازمانهای تربیتی، آموزشی و تبلیغاتی قابل استفاده خواهد بود.

۳-۱ اهداف

◆ هدف کلی از این تحقیق شناسایی فرایند تاریخی موضوع پژوهش و نیز سنجش احساس امنیت اجتماعی شهروندان تهرانی و همچنین شناخت عوامل موثر بر آن است.

◆ اهداف جزئی:

- ❖ شناسایی نقش عوامل جمعیت شناختی بر میزان احساس امنیت اجتماعی.
- ❖ شناخت رابطه بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و میزان احساس امنیت اجتماعی.
- ❖ شناخت رابطه بین میزان گرایش به مشارکت در تامین امنیت و میزان احساس امنیت اجتماعی.
- ❖ شناخت رابطه بین میزان اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی.
- ❖ شناخت رابطه امنیت محل سکونت و میزان احساس امنیت اجتماعی.

فصل دوم

مرروی بر ادبیات

موضوع تحقیق

الف) مقدمه

در این فصل ابتدا به بررسی معنا و مفهوم سه واژه *societal security*، *social security*، *community security* در این فصل ابتدا به بررسی معنا و مفهوم سه واژه *security* می پردازیم تا معنا و مفهوم دقیق هر یک از این کلمات مشخص شود. در ادامه به ریشه یابی واژه امنیت، تبارشناسی امنیت و سیر تاریخی مفهوم امنیت می پردازیم. قلمرو امنیت در جامعه شناسی خرد و کلان یکی دیگر از مباحثی است که در این فصل مورد بررسی قرار می گیرد و در پی آن تعاریف مختلف امنیت و امنیت اجتماعی بیان می گردد. مبانی نظری تحقیق را نیز با بررسی امنیت در تفکرات و دیدگاههای اجتماعی و سیاسی آغاز کرده و در ادامه به بیان و بررسی دیدگاهها و نظریه های روانشناختی و جامعه شناسی درباره امنیت می پردازیم. دیدگاهها و نظریات صاحب نظران مکتب کپنهاگ درباره امنیت و امنیت اجتماعی یکی دیگر از مباحث بسیار مهمی است که در این فصل به آن پرداخته می شود. نظرات فمینیست ها درباره امنیت اجتماعی زنان، نظریات پست مدرنها، نظریه انتقادی، نظریات مربوط به امنیت محل سکونت، اعتماد اجتماعی و احساس امنیت نیز از مباحث مهم مورد بحث در این فصل است. و در پایان تحقیقات داخلی و خارجی انجام گرفته درباره احساس امنیت اجتماعی، چارچوب و مدل نظری پایان بخش مباحث این فصل است.

۲-۱) بررسی معنا و مفهوم سه واژه

در این بخش از مطالعه به بررسی سه واژه می پردازیم که در زبان فارسی به اشتباه به جای همدیگر و غالباً در معنای امنیت اجتماعی به کار می روند، این سه واژه عبارتند از: *social community security*، *societal security*، *security*. هدف از این بررسی مشخص نمودن معنای دقیق هر کدام از این واژه ها و طرح خاستگاه موضوع مورد تایید هر کدام از آنهاست. با این کار حوزه بحث هر کدام از این مفاهیم و همچنین معنای امنیت اجتماعی که در این تحقیق به آن پرداخته می شود روشن می گردد.

۱) واژه *community security* برای اولین بار توسط جامعه شناس آلمانی فردیناند تونیس^۳ به کار گرفته شد. تونیس چشم انداز خاصی از بکار گیری این واژه در نظر دارد که ریشه در بنیانهای جامعه شناسی آلمان دارد. معنای *community security* و سرچشمه بحث مربوط به آن با توجه به تفاوت جامعه شناسانه ای که تونیس میان مفاهیم آلمانی «گمین شافت»^۴ و «گزل شافت»^۵

3 . F.toennies

4 . Gemeinschaft

قائل است، فهمیده می شود. خصوصیت گمین شافت زندگی صمیمانه، خصوصی و انحصاری با دیگران است، «ما» بر «من» تفوق دارد، آدمی از بدو تولد مقید به رعایت کردن همه قواعد اجتماعی است (زیتلین، ۱۳۷۸: ۲۲۲). گمین شافت یک جامعه ارگانیک و سنتی است که از هویت، تجربه و احساس مفهومی مشترک را ارائه می دهد. گمین شافت ماهیتا تاریخی است. تونس، در توصیف آن می گوید که جوامع ایجاد نمی شوند، بلکه رشد می یابند (بوزان، ۱۳۷۸: ۲۲۴). اما در گزل شافت فردگرایی و رابطه پولی خصوصیت اصلی است. روابط مردم با یکدیگر بصورت رقابتی و تعارضی برای نیل به سود فردی است. احساس مشترکی وجود ندارد که نسل ها را به یکدیگر پیوند ارتباط دهد (ازکیا، ۱۳۷۹: ۸۱). گزل شافت یک جامعه قراردادی و ایجاد می است. این جامعه به لحاظ سازمانی آگاهانه تر است. جامعه بر مبنای اراده ایجاد می گردد (بوزان، ۱۳۷۸: ۲۲۴).

منظور تونس از بکارگیری واژه *community security* بیان ضرورت حفظ و استمرار روابط چهره به چهره و مستقیم در گمین شافت می باشد. امنیت در اینجا به مفهوم مصون ماندن افراد عضو چنین گروههای از فروپاشی یا گسیختگی روابط عاطفی و دلسوزانه است. تونس معتقد است برای برقراری امنیت در اجتماع نیازی به ابزارهای نظارتی بیرونی (رسمی و قانون) وجود ندارد. چراکه افراد آنقدر به یکدیگر نزدیک هستند و دایم در معرض نگاه مستقیم یکدیگر قرار می گیرند که همین نوع ارتباط موجب کنترل آنها شده و نیازی به ابزارهای رسمی وجود ندارد. چنانکه در یک روستا آنچه افت چشمگیر تخلفات نسبت به شهر فراهم می نماید، ناشی از ارتباط چهره به چهره ای است که در روستا وجود دارد (نویدینا، ۱۳۸۲: ۷).

هدف تونس از بکاربرده واژه *community security* برای گمین شافت به دیدگاه نوستالژیک وی بر می گردد که از ویژگی های جامعه شناسی آلمان است. " نوستالژیا (غم غربت) نشانه بارز دلزدگی و نفرت از عصر حاضر و عقلانیت دوران مدرن است. نوستالژیا احساس نخبگانی است که از وضعیت مدرنیته احساس خرسندی می کنند، این نخبگان با توسل به اسطوره ی هماهنگی و استواری و همگنی جهان ماقبل مدرن دست به انتقاد از جهان مدرن می گشایند. آنها جهانی را فرض می گیرند که در آن روابط اجتماعی همگن است و میان ابعاد عقلانی و عاطفی و اقتصادی زندگی وحدت برقرار است و این